

СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА ТЕКСТУ ДИПЛОМАТИЧНОЇ НОТИ

У статті проаналізовано особливості синтаксичного ладу тексту дипломатичної ноти. Результати спостережень доводять, що синтаксичну будову досліджуваних текстів складають прості (характерне переважання двоскладних ускладнених структур) і складні (зреалізовані через двокомпонентні складнопідрядні речення означальної та з'ясувальної семантики, предикативним частинам яких притаманне різноманітне ускладнення) синтаксичні одиниці, що виявляють практично рівноцінну представленість у аналізованому матеріалі.

Ключові слова: дипломатична нота, текст, синтаксична будова, просте речення, складне речення.

Kankash H. D. The Syntactic Structure of the Diplomatic Note Text. *In this article the author attempts to analyze the features of the syntactic structure of the diplomatic note text. The importance of this problem is due to the fact that the syntactic structure of Ukrainian diplomatic texts of the second half of the 50's - early 70's of the twentieth century was not subjected to detailed scientific research. The main aim is to determine the features of the syntactic structure of the diplomatic note text as one of the genres of diplomatic documents. The outlined goal involves the following tasks: to identify and characterize the varieties of revealed syntactical units, to investigate the ways of their representation and prevalence in the texts being studied.*

The results of the investigation prove that the syntactic structure of the diplomatic notes texts is composed of simple and complex syntactical units, which show equivalent realizability in the investigated material. Simple sentences are characterized by the predominance of two-component structures. Complex syntactic formations are implemented through two-component compound sentences of the attributive and object semantics, their predicative parts are characterized by heterogeneous complications. Compound and composite asyndetic sentences are represented by single samples and multi-component constructions with different types of connection are not detected. The predominance of complex syntactical units of elementary structure and two-component simple sentences testifies to the accuracy of the statement, the precision of the wording, and therefore indicates the dynamism of the syntactic structure of the text of the diplomatic note.

Key words: diplomatic note, text, syntactic structure, simple sentence, complex syntactic units.

Питання синтаксичної організації текстів, що належать до того чи того стилю, неодноразово висвітлювалося в наукових розвідках вітчизняних і зарубіжних лінгвістів. Науковий інтерес викликали і тексти офіційно-ділового стилю, зокрема ті, що створюються з дотриманням вимог дипломатичного протоколу. Це питання епізодично розглядали Алкаді Мансур Салех Абду, Т. Волкова, А. Гуменюк, О. Ковтун, З. Куньч, М. Куньч, Мохамад Шараф Ель Дин Абдальбрі Ахмед, О. Пазинич, Т. Шинкаренко та інші. Проте до цього часу синтаксична будова дипломатичних документів не стала предметом окремого наукового вивчення, що й зумовлює актуальність дослідження синтаксичного ладу українських дипломатичних текстів другої половини 50-х — початку 70-х років ХХ століття, оскільки цей період у розвитку офіційно-ділового стилю в цілому й дипломатичного підстилю зокрема не піддавався вивченню в українському мовознавстві.

Мета нашої статті – визначити особливості синтаксичної будови тексту дипломатичної ноти як одного із жанрів дипломатичних документів. Окреслена мета передбачає виконання таких завдань: виявити і схарактеризувати різноманітні виявлені синтаксичних одиниць, дослідити способи їх представлення та поширеність у досліджуваних текстах.

Матеріалом дослідження слугували ноти Міністерства закордонних справ Української РСР і Постійного представництва Української РСР при Організації Об'єднаних Націй, створені в 1971 – 1975 рр. [9, с. 66 – 70].

Результати обстеження фактичного матеріалу засвідчують, що синтаксичний лад текстів дипломатичних нот характеризується наявністю різних за структурно-граматичною і семантико-синтаксичною організацією речень.

Спостережено, що в досліджуваних текстах представленість простих і складних речень майже рівноважна (51,22 % і 48,78 % відповідно), на відміну від репрезентації таких речень у дипломатичних промовах, про що йшлося в нашій розвідці [3].

Розглянемо згадані різновиди синтаксичних утворень більш детально.

Прості речення, використані в текстах нот, демонструють переважання тих одиниць, які мають певні ускладнювальні елементи (неускладнені – 9,5 %, ускладнені – 90,5 %), що реалізуються з неоднаковою інтенсивністю. Так, найбільшою частотою вживання вирізняються прості речення, поширені одним компонентом ускладнення (52,64 %), серед яких переважають такі, що містять однорідні присудки (*Наповнюються конкретним змістом і все більше утверджуються на практиці принципи мирного співіснування держав* [9, с. 68] – 30 %) та однорідні додатки (*Загрозу міжнародному **мирові і безпеці** являє собою збереження залишків колоніалізму, особливо на півдні Африки* [9, с. 70] – 30 %). Дещо менше зафіксовано структур, ускладнених вставними елементами (*Зміцненню міжнародної безпеки, **безумовно**, сприятиме прийняття нової радянської ініціативи «Про заборону впливу на природне середовище і клімат у воєнних та інших цілях, несумісних з інтересами забезпечення міжнародної безпеки, добробуту та здоров'я людей»* [9, с. 70] – 20 %), і найменшою активністю відзначаються речення, до складу яких входять однорідні означення (*Ділове і **конструктивне** обговорення під час двадцять дев'ятої сесії Генеральної Асамблеї ООН питання про хід здійснення Декларації про зміцнення міжнародної безпеки сприятиме пошуку нових шляхів для зміцнення загального миру* [9, с. 70] – 10 %) та однорідні обставини (*Перейшло в політичну галузь вирішення конфліктних ситуацій у **В'єтнамі та Лаосі, на Південноазійсько-му субконтиненті*** [9, с. 69] – 10 %).

Найменшу відсоткову частку мають проаналізовані прості речення, у яких поєднується п'ять компонентів ускладнення (5,26 %): *Досягнуті угоди про нове обмеження систем протиракетної оборони обох країн і про обмеження підземних випробувань ядерної зброї, нові зусилля, спрямовані на дальше обмеження стратегічних наступальних озброєнь, та інші заходи відчутно поглиблюють розрядку напруженості, служать справі практичного зміцнення міжнародної безпеки, миру в усьому світі* [9, с. 68] – спостерігаємо нанизування

однорідних підметів, однорідних присудків, двох груп однорідних додатків і дієприкметникового звороту.

За характеристиками предикативного центру з-поміж аналізованих речень переважають повні двоскладні речення (90,4 %), і подеколи трапляються односкладні, що за своїм вираженням належать до безособових (9,6 %), як-от: *Необхідно доповнити політичну розрядку воєнною, і в першу чергу конкретними заходами по обмеженню і припиненню згубної для справи миру і соціального прогресу гонки озброєнь, маючи на увазі як кінцеву мету досягнення загального і повного роззброєння під відповідним міжнародним контролем* [9, с. 69]; *На думку Української РСР, з метою поглиблення розрядки і здійснення цілей вказаної Декларації необхідно ще наполегливіше добиватися як у межах ООН, так і поза ними, створення систем колективної безпеки* [9, с. 69].

Складні структур представлені складнопідрядними (90 %), складносу-рядними (5 %) і безсполучниковими (5 %) реченнями.

Подібно до текстів дипломатичних промов [3, с. 88], у текстах нот переважають складнопідрядні речення двокомпонентної будови (89 %). Окрім того, зафіксовані поодинокі зразки трикомпонентної будови однакового семантичного наповнення складників із послідовною підрядністю (*Українська РСР вважає, що завдання ООН зараз полягає в тому, щоб всіляко сприяти зміцненню процесу розрядки міжнародної напруженості та розповсюдженню її на весь світ, надати їй необоротний характер, добиватися ліквідації джерел міжнародної напруженості та воєнних конфліктів* [9, с. 69] — 5,5 %) і чотири-складникових одиниць із різними семантичними відношеннями між предикативними частинами, що підпорядковуються одна одній послідовно (*Благотворні зміни, що відбуваються в світі, підтверджують, що його положення, якщо їх послідовно і сумлінно застосовуватимуть усі держави, є надійною основою для розвитку дружніх відносин між державами, зміцнення міжнародної безпеки* [9, с. 70] — 5,5 %).

Однак, на відміну від промов, у текстах нот репрезентовані складнопідрядні речення, між предикативними частинами яких установлюються означальні (*Представництво Української РСР при ООН просить Генерального секретаря ООН вжити необхідних заходів для розповсюдження цього листа як офіційного документа, що відноситься до пункту 37 попереднього порядку денного двадцять дев'ятої сесії Генеральної Асамблеї «Здійснення Декларації про зміцнення міжнародної безпеки»* [9, с. 70]) та з'ясувальні (*Українська РСР вважає доцільним знову підкреслити, що Статут ООН є непорушним* [9, с. 70]) семантико-синтаксичні відношення із рівномірним частотним розподілом.

Особливістю досліджуваних складнопідрядних речень є те, що їхні компоненти, подібно до простих речень, які функціонують як окремі структури, здебільшого містять елементи ускладнення (СПР означальної семантики: 89 % — ускладнені, серед яких 50 % із ускладненням головної предикативної частини (*Помітну роль у посиленні боротьби проти апартеїду, у створенні міжнародно-правової основи для застосування ефективних заходів проти провідників цієї расистської політики, яка є злочином проти людства, має відіграти*

Конвенція про припинення злочину апартеїду та покарання за нього [9, с. 66]), 25 % – підрядної (Тенденція до розрядки міжнародної напруженості сприяла останнім часом початку врегулювання ряду міжнародних конфліктів, які загрожували міжнародному мирові і безпеці [9, с. 68]) і 25 % – обох частин (*Вірна ідеалом гуманізму і комунізму, Українська РСР подає матеріальну і моральну допомогу і підтримку народам Африканського континенту, які ведуть мужню боротьбу проти колонізаторів та імперіалістичних монополій за визволення і незалежність* [9, с. 67]); СПР з'ясувальної семантики: 57,15 % – ускладнені, де 75 % мають ускладнення в головному складнику (*Громадські організації України в цьому році, як і в попередні роки, широко відзначили Міжнародний день боротьби за ліквідацію расової дискримінації, про що була направлена раніше відповідна інформація Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй* [9, с. 67]) і 25 % – у підрядному (*Українська РСР із задоволенням відзначає, що характерною рисою сучасного етапу міжнародних відносин є поворот до розрядки міжнародної напруженості, істотні зміни у відносинах між державами з різним соціальним ладом* [9, с. 68]).

Найменшою активністю жививання характеризуються складносурядні (*Українська РСР мала можливість неодноразово викладати свою позицію з питань апартеїду і расової дискримінації, і ця позиція добре відома всім членам Організації Об'єднаних Націй* [9, с. 66] – 5 %) і безсполучникові (*Не доведено до кінця політичне врегулювання у Південно-Східній Азії, необхідно забезпечити справедливий мир на Близькому Сході, повинні бути відновлені незалежність, суверенітет і територіальна цілісність Республіки Кіпр* [9, с. 69] – 5 %) речення.

Розглянуте уможливорює такі висновки: синтаксичну будову текстів дипломатичних нот складають прості і складні синтаксичні одиниці, що виявляють практично рівноцінну зреалізованість у досліджуваному матеріалі. Для простих речень характерне переважання двокомпонентних ускладнених структур (здебільшого одним ускладнювальним елементом). Складні синтаксичні утворення зреалізовані через двокомпонентні складнопідрядні речення означальної та з'ясувальної семантики, предикативним частинам яких притаманне різнорідне ускладнення. Складносурядні і безсполучникові складні речення представлені поодинокими зразками, а багатоконпонентні конструкції з різними типами зв'язку не виявлені. Переважання складних синтаксичних одиниць елементарної будови і двокомпонентних простих речень засвідчує тяжіння до влучності висловленого, точності формулювання, а отже, вказує на динамічність синтаксичної структури тексту дипломатичної ноти.

Продовження розпочатого дослідження вбачаємо у вивченні комунікативного навантаження виявлених різновидів речень.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Алкаді** Мансур Салех Абду. Дипломатичний підстиль у структурі офіційно-ділового стилю мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Російська мова». Дніпропетровськ, 1998. 20 с. 2. **Волкова Т. А.** Дипломатический дискурс в аспекте стратегичности перевода и коммуникации (на материале

английского и русского языков): автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Тюмень, 2007. 24 с. 3. **Канкаш Г. Д.** Синтаксична організація тексту дипломатичної промови (на матеріалі виступів глав делегацій УРСР у загальних дискусіях на сесіях Генеральної Асамблеї ООН в 1962–1967 рр.). Лінгвістичні дослідження: [збірник наукових праць]. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. Вип. 48. С. 85 – 92. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1242813>. 4. **Куньч З.**, Куньч М. Особливості дипломатичного мовлення як різновиду офіційно-ділового стилю [Електронний ресурс]. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Вип. 26. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe (дата звернення: 28.09.2017). 5. **Мохамад Шараф Эль Дин Абдальбри Ахмед.** Язык русской дипломатии в арабском восприятии: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык». Москва, 2007. 20 с. 6. **Пазинич О. М.** Функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Київ, 2001. 20 с. 7. **Тихоненко О. В.** Стан дослідження офіційно-ділового стилю сучасної української літературної мови. *Лінгвістичні дослідження*: [збірник наукових праць]. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2011. Вип. 31. С. 183 – 191. 8. **Шинкаренко Т. І.**, Гуменюк А. Г., Ковтун О. Ю. Мова дипломатичних документів: навчальний посібник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 112 с. 9. **Українська РСР** на міжнародній арені: [збірник документів і матеріалів 1971 – 1975 рр.] / Упор. Ю. К. Качуренко, І. М. Непийвода. Київ: Політвидав України, 1981. 521 с.

Канкаш Галина Дмитрівна – викладач німецької мови кафедри іноземних мов, Сумський національний аграрний університет. Вул. Герасима Кондратьєва, 160, м. Суми, 40009, Україна.

Tel.: +38-095-417-61-20

E-mail: galinakankash75@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-9539-2419>

Kankash Halyna Dmytrivna – Teacher of the German language, Foreign Languages Department, Sumy National Agrarian University, Herasym Kondratiev Str., 160, Sumy, Ukraine.